

¹Д.Х. Хуснутдинов, ²И.Р. Садриева

¹«Казан (Еділ) федералды университеті», ²«№180 көпсалалы көп тілді гимназия»
Ресей, Казан

e-mail: ¹domer1982@mail.ru, ²sadrievailyuza@mail.ru

ТАТАР ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЭЛЕКТРОНДЫҚ ДИДАКТИКАЛЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа. Бұл мақалада ана тілін (татар) оқытуда электрондық дидактикалық құралдарды қолданудың тиімділігі туралы мәселелер қарастырылады, Білім беру процесіне электрондық оқыту құралдарын енгізудің оң және теріс жақтары зерттеледі. Табиғи тілдік ортаны және әртүрлі тапсырмаларды құру үшін электрондық білім беру ресурстарын пайдалануға ерекше назар аударылады. Оқу процесінде қолданылатын электрондық дидактикалық материалдар оқытуды дараландыру мен дараландырудың, оқу материалын игерудегі балалардың белсенділігін арттырудың тиімді дидактикалық құралдары болып табылады. Олар оқу материалының шеңберін кеңейтеді, оқушылардың оқу ақпаратындағы жұмыс дағдыларын қалыптастыру құралы болып табылады. Сондай-ақ, оқу мотивациясын арттыру, оқу материалын қабылдауды жақсарту және оқушылардың сыни ойлауын дамыту үшін мультимедиялық технологияларды қолданудың артықшылықтары талданады. Мұғалімінің тәжірибесінде мультимедиялық құралдарды тиімді пайдалану мысалдары, сондай-ақ оларды білім беру процесіне енгізу бойынша ұсыныстар келтірілген.

Тірек сөздер: инновациялық технологиялар, мультимедиялық технологиялар, Цифрлық құралдар, электрондық оқулықтар.

¹Д.Х. Хуснутдинов, ²И.Р. Садриева

¹Казанский (Приволжский) федеральный университет, ²Многопрофильная
полилингвальная гимназия №180
Россия, Казань

e-mail: ¹domer1982@mail.ru, ²sadrievailyuza@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ ДИДАКТИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ НА УРОКАХ ТАТАРСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы эффективности использования электронных дидактических средств в обучении родному языку (татарскому), изучаются плюсы и минусы внедрения электронных средств обучения в образовательный процесс. Особое внимание уделяется использованию электронных образовательных ресурсов для создания природно-языковой среды и различных задач. Электронные дидактические материалы, используемые в учебном процессе, являются эффективными дидактическими средствами индивидуализации и индивидуализации обучения, повышения активности детей в усвоении учебного материала. Они расширяют рамки учебного материала, являются средством формирования у учащихся навыков работы с учебной информацией. Также анализируются преимущества использования мультимедийных технологий для повышения учебной мотивации, улучшения восприятия учебного материала и развития критического мышления учащихся. Приведены примеры эффективного использования мультимедийных средств в практике учителя, а также рекомендации по их внедрению в образовательный процесс.

Ключевые слова: родной язык, инновационные технологии, мультимедийные технологии, цифровые средства, электронные учебники.

¹D. Khusnutdinov, ²I.R. Sadrieva

¹Kazan (Volga Region) Federal University, ²Multidisciplinary Multilingual Gymnasium №180
Russia, Kazan

e-mail: ¹domer1982@mail.ru, ²sadrievailyuza@mail.ru

THE USE OF ELECTRONIC DIDACTIC MATERIALS IN THE LESSONS OF THE TATAR LANGUAGE

Abstract. This article discusses issues related to the effectiveness of the use of electronic didactic tools in teaching the native (Tatar) language, examines both the positive and negative sides of the introduction of electronic learning tools into the educational process. Special attention is paid to the use of electronic educational resources to create a natural language environment and a variety of tasks. They expand the range of educational material, are a means of developing students' skills in educational information. The advantages of using multimedia technologies to increase educational motivation, improve the perception of educational material and develop critical thinking in schoolchildren are also analyzed. Examples of effective use of multimedia tools in the practice of a teacher are given, as well as recommendations for their implementation in the educational process.

Keywords. Native language, innovative technologies, multimedia technologies, digital tools, electronic textbooks.

Кіріспе. Білім беру процесіне ақпараттық технологияларды белсенді енгізуден бастап, олар оқушылардың тілді меңгеруінде үлкен және таптырмас рөл атқара бастады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың әртүрлі әдістері мен маңыздылығын көптеген педагогтар мен ғылыми саланың қызметкерлері кеңінен және жан-жақты зерттей бастады. Қазір, негізінен, белгілі бір жас санатының әртүрлі ерекшеліктеріне сүйене отырып, оқушылардың білімді игеру сапасы тереңірек бағаланады.

Мақаланың мақсаты – татар тілі сабақтарын оқытуда электронды дидактикалық материалдарды қолдану ерекшеліктерін анықтау.

Тапсырмалар:

1) білім берудегі мультимедиялық құралдардың рөлін анықтау;

2) тілді оқыту үшін қолданылатын электрондық білім беру ресурстарын зерттеңіз;

3) татар тілі сабақтарында мультимедиялық құралдарды пайдалану бойынша әдістемелік ұсынымдар беру;

4) мектепте лексикология, фонетика, морфология, синтаксис салаларын зерттеу кезінде қандай электронды дидактикалық материалдарды қолдануға болатындығын нақтылау.

Оқушының белгілі бір пән бойынша маңызды және міндетті дағдыларын қалыптастырудың маңызы зор. Пән ретінде зерттелетін татар тілінің пәніне байланысты студент белгілі бір дағдыларға (фонетикалық, лексикалық, грамматикалық және т.б.) ие болмай, зерттелетін тілде тиісті қарым-қатынас деңгейіне жете алмайды. Бұл сұраққа жақынырақ қарайық: жоғарыда аталған дағдыларды

қалай және қалай дұрыс қалыптастыруға болады? Бүгінгі білім беру жүйесі сабақтарда электронды материалдарды пайдалануды талап етеді. Осылайша, егер біз татар тілі сабағында электронды материалдарды қолдансақ және олармен жұмыс жасасақ, онда біз алға қойған мақсаттарға қол жеткіземіз. Біздің жұмысымыз да осы мәселелерге арналған және Біз таңдаған тақырыпты бүгінгі күнге дейін өзекті деп санаймыз.

Пәнді оқытудағы жаңалық-татар тілін оқытуда дидактикалық электронды материалдарды дайындау және қолдану ерекшеліктері. Осыған байланысты бұл тақырыптағы жұмыстар татар тілінде өте сирек кездеседі. Бұл біздің жұмысымыздың ғылыми жаңалығын анықтайды.

Материалдар мен әдістер. Мақалада әртүрлі зерттеу әдістерін қолдануға тура келді. Оқушыларда әртүрлі дағдыларды қалыптастыру бойынша теориялық материалдарды жинау кезінде іздеу-шолу әдістері, татар тілін оқыту әдістемесінің тарихын зерттеу, тарихи және жинақталған материалдарды жүйелеу, татар тілі сабақтарында электрондық дидактикалық материалдарды қолдану мүмкіндіктерін талдау, оқулықтарды талдау, салыстыру, сипаттау, жіктеу, ақпарат пен фактілерді жалпылау қолданылды.

Талқылау және нәтиже. Еңбектің практикалық маңыздылығына келетін болсақ, ол студенттер мен мектеп мұғалімдеріне арналған нұсқаулық бола алады. Ал теориялық маңыздылығы-татар тілі пәні бойынша әртүрлі дағдыларды қалыптастырудағы дидактикалық электронды материалдардың рөлін анықтау.

Мультимедиялық және интерактивті жабдық Ана тілі (татар) тілі сабақтарында негізгі міндеттерді сәтті шешуге мүмкіндік береді-оқу процесін жарқын, жарқын, тартымды және интерактивті етеді, бұл зерттелетін тақырыптарға назар аударуға ықпал етеді, сонымен қатар ақпаратты жақсы есте сақтау және игеру үшін қосымша мүмкіндіктерді пайдалануға қолайлы жағдай жасайды. Білім беру процесінде медианы пайдалану кез-келген шығындарға дайын болу керек дегенді білдірмейді, оның көптеген артықшылықтары бар.

«Бүгінгі таңда білім беру ресурстары, ең алдымен, мұғалім электронды каталогтарды шарлап, іздеу жүйелерін қолдана отырып, сабақ өткізуге немесе оқушылардың сабақтан тыс іс-әрекетін ұйымдастыруға қажетті материал таба алатын цифрлық ортаны білдіреді. Осылайша, оқу процесін жандандыруға ғана емес, сонымен қатар оқытушылардың біліктілігін арттыруға және тәжірибе алмасуды ынталандыруға ықпал ететін желілік білім беру кеңістігі құрылады және белсенді жұмыс істейді» [3, 168] –деген зерттеушілер пікірін орынды деп есептейміз.

Соңғы жылдары электрондық білім беру ресурстарының саны айтарлықтай өсті. Электрондық білім беру ресурстарын тиімді пайдалану үшін мұғалім келесі критерийлердің бірін қолдана алады: бірінші критерий ақпараттың символдық сипатына негізделген. Бұған мәтіндік, графикалық, демо, қаріп және басқа электрондық деректер кіреді. Олардың ішіндегі ең көп таралған және қарапайым түрі-мәтіндік ақпарат, өйткені қажет болған жағдайда оны компьютерден қағазға тасымалдау өте оңай. Толығымен визуалды немесе дыбыстық фрагменттен тұратын ресурстар ақпараттың белгілі бір табиғаты бойынша ерекшеленетін ресурстарға да қатысты.

Айта кету керек, мультимедиялық электрондық білім беру ресурстарының артықшылықтары кітап ресурстарынан әлдеқайда көп және бұл бөлек тоқталуға тұрарлық. «Мультимедиялық электрондық білім беру ресурстары ұғымы деп

түсініледі: экрандағы кескіндер, бейне фрагменттер, анимациялық элементтер, аудио материалдар. Бұл ұғымдар сонымен қатар мультимедиялық білім беру ресурстарын ұсыну тәсілі болып табылады.

Ақпараттық білім беру ресурстары электрондық және цифрлық білім беру ресурстарын біріктіреді» [2, 16].

Электрондық білім беру ресурстарына мыналар жатады:

Сандық фороматтағы фотосуреттер;

Бейне үзінділер;

Статистикалық және динамикалық модельдер;

Виртуалды шындық және интерактивті модельдеу объектілері;

Картографиялық материалдар;

Дыбыстық жазбалар;

Символдық нысандар мен іскерлік графика;

Оқу үдерісін ұйымдастыруға керекті мәтіндік материалдар және оқу материалдар.

Зерттеушілердің пікірінше: «Электрондық білім беру ресурстарына сандық білім беру ресурстары кіреді. Ақырында, цифрлық білім беру ресурстарына тоқталайық. Бұл дидактикалық мақсатқа жетуге немесе белгілі бір оқу міндеттерін шешуге бағытталған интерактивті мультимедиялық өнім. Оларды басқа ақпараттық білім беру ресурстарынан және электрондық білім беру ресурстарынан ерекшелендіретін цифрлық білім беру ресурстарының негізгі сапасы олардың интерактивті сипаты болып табылады. Оқушының цифрлық білім беру ресурсын пайдалану процесіне белсенді қатысуы болжанады» [4, 17].

Білім беру үдерісінде оқушылардың өзіндік жұмыстарына басымдық беру, олардың өзін өзі дамытуына мүмкіндік туғызу – бүгінгі шет тілдерін оқытудың заманауи әдістемесіндегі көкейтесті мәселелердің бірі.

«Компьютер білім беру мазмұнын анықтамайды-бұл тек шет тілін оқытудың тиімді құралы, сондықтан компьютердің көмегімен шет тілдерін оқытудың әдістемелік негіздерін әзірлеу шет тілдерін оқытудың негізгі мақсатын жүзеге асыруға

ықпал ететін дидактикалық және әдістемелік мүмкіндіктерді терең талдауға негізделуі керек.

Компьютер коммуникативті қызмет жағдайларын модельдеуге мүмкіндік береді; лексика-грамматикалық дағдыларды игеру; оқытуды даралау және саралау; мотивацияны арттыру; тілдік дағдылардың көлемін арттыру; оқушылардың өзін-өзі бағалауын дамытуға ықпал ету; тілдік материалды сөйлеу әрекетінің басқа түрлеріне аударуды қамтамасыз ету» [6, 64].

Қазіргі уақытта компьютерде әртүрлі бағдарламалар жұмыс істейді, олардың көмегімен мәтінді талдауда келесі әрекеттерді орындауға болады:

- әріптер, сөздер, ұзын сөздер санын санау;
- сөз тіркестерінің санын анықтау;
- сөздер мен сөйлемдердің орташа ұзындығын анықтау;
- ұсыныс конструкцияларын анықтау;
- мәтіннің күрделілік деңгейін анықтау.

«Баспа оқу материалдарын әзірлеуден басқа, заманауи компьютерлік құралдар мұғалімдерге «қателіктердің» жаңа түрлерін жасауға мүмкіндік береді:

- бірнеше дұрыс жауаптары бар тесттер;
- бос орынды толтыруға қатысты мәтіндер;
- лингвистикалық ойындар (кроссвордтар).

Осылайша, мұғалім үшін компьютерді пайдалану оқу материалын үнемі жетілдіруге, оқу процесінің барысын бақылауға, оқытудың жаңа ұйымдастырушылық формаларын енгізуге мүмкіндік береді» [7, 67] деген пікірлер бар.

«Электронды оқулықтар қашықтықтан оқыту түрінде қолданылады. Бұл оқулықтардың артықшылықтары: біріншіден, олардың ұтқырлығы, екіншіден, компьютерлік желілердің дамуымен байланысты болуы, үшіншіден, қазіргі ғылыми білімнің дамуы. Екінші жағынан, электронды оқулықтар жасау ақпараттық материалдарды үнемі жаңартып отыру сияқты мәселелерді шешуге ықпал етеді. Оларда көптеген жаттығулар мен

мысалдар болуы мүмкін. Сонымен қатар, электронды оқулықтардың көмегімен білімді бақылау компьютерлік тестілеу түрінде жүзеге асырылады» [5, 67].

Әдетте мультимедиялық оқулық-бұл оқу пәнінің негізгі ғылыми мазмұнын көрсететін магниттік тасымалдағыштарға орналастырылған оқу, бақылау, модельдеу және басқа бағдарламалар жиынтығы». Мультимедиялық оқулық әдеттегі оқулықты жиі толықтырады, олар:

* жедел кері байланысты қамтамасыз етеді;

* қажетті ақпаратты жылдам табуға көмектеседі (контексттік іздеуді қоса);

* гипермәтіндік пікірлерге бірнеше рет жүгінген кезде уақытты айтарлықтай үнемдейді;

* қысқа мәтін негізінде, тиісті қарқынмен көрсетеді, айтады, модельдейді және т.б. белгілі бір бөлім бойынша білімді тексеруге мүмкіндік береді.

Қорытынды. Қазіргі білім беру кеңістігінде шет тілдерін меңгертуде және оқушылардың топпен жұмыс істеу барысында мультимедиялық құралдарды пайдалану тиімді болып есептеледі. Педагогикалық технологиялардың әртүрлілігі оқу үдерісін тиімді әрі сапалы өткізуге ықпал етеді. Аталған технология білім алушылардың сабаққа ынтасын арттырып, шет тілін үйренуге қызығушылықтарын арттырады. Интерактивті тақштаны пайдалану арқылы сабақты тиімді ұйымдастыруға болады. Сол арқылы уақытты тиімді пайдалануға болады және оқушылардың ойлауы мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға, белсенділіктерін арттыруға септігін тигізеді.

Smart бағдарламасы экран слайдтарын сақтап қана қоймай, оларды қажетті ретпен, соның ішінде альбом түрінде құруға мүмкіндік береді.

Демек, татар тілі сабақтарында мультимедиялық құралдар мен электронды дидактикалық материалдарды қолдану барлық жастағы және білім берудің барлық деңгейлеріндегі оқушылармен жұмыс жасауда сәтті нәтиже береді. Сондай-ақ, қашықтықтан оқытудың мақсатты дамуын атап өту маңызды, бұл білім беру мекемелерін компьютерлік техника-

мен қуатты жабдықтауға ықпал етеді. Өздеріңіз білетіндей, мультимедиялық құралдар шет тілін оқытуда үлкен нәтиже

береді, бірақ мұғалім оларды дұрыс қолдануы керек.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ляховицкий М.В. Методика преподавания иностранных языков. – М.: Высшая школа, -1981. -373 с.
2. Скалкин В.Л. Структура устнойязычные коммуникации и вопросы обучения устной речи на иностранном языке. – М., -1991. -174 с.
3. Иванова-Цыганова В.И. Кинохрестоматия и проблема слухозрительного синтеза [Текст] // Иванова-Цыганова В.И. // Иностранные языки в школе -1968. – №4.
4. Әбішева А. Татар тілі сабағында пайдаланылған татар интернет ресурстары. – URL: https://abishevaalena.ru/?page_id=3918; (Өтінім беру мерзімі: 05.11.2023 ж.)
5. Гатауллин Р. Татар веб-сайты сәтті болуы үшін оны жасаушы татар интернетін жақсы көруі керек. – URL: <https://tatar-inform.tatar/news/tatar-sayty-u-yshka-ireshsen-chen-any-yasauchy-tatar-internetyn-yaratyrga-tiesh-r-gataullin>; (Өтінім беру мерзімі: 05.11.2023 ж.)
6. Шамстдинова В. Мұғалімге көмек – аудиокітап // Білім. -2019. – №5. - 93-95 б.
7. Тухфатуллина А. Тәрбие жұмысындағы татар мультфильмдері мен таспалары // Білім. -2014. – №11. -22-24 с.

References:

1. Ljahovickij M.V. Metodika преподаvanija inostrannyh jazykov. – М.: Vysshaja shkola, -1981. -373 s.
2. Skalkin V.L. Struktura ustnojazychnye kommunikacii i voprosy obuchenija ustnoj rechi na inostrannom jazyke. – М., -1991. -174 s.
3. Ivanova-Cyganova V.I. Kinohrestomatija i problema sluhozritel'nogo sinteza [Tekst] // Ivanova-Cyganova V.I. // Inostrannye jazyki v shcole -1968. – №4.
4. Әbisheva A. Tatar tili sabafynda pajdalanylған tatar internet resurstary. – URL: https://abishevaalena.ru/?page_id=3918; (Өtinim беру merzimi: 05.11.2023 zh.)
5. Gataullin R. Tatar veb-sajty sәtti boluy yshin ony zhasaushy tatar internetin zhақsy көruі kerek. – URL: <https://tatar-inform.tatar/news/tatar-sayty-u-yshka-ireshsen-chen-any-yasauchy-tatar-internetyn-yaratyrga-tiesh-r-gataullin>; (Өtinim беру merzimi: 05.11.2023 zh.)
6. Shamstdinova V. Мұғalimge көmek – audiokitap // Bilim. -2019. – №5. - 93-95 b.
7. Tuhfatullina A. Tәрbie zhұmysyndary tatar mul'tfil'mderi men taspalary // Bilim. -2014. – №11. -22-24 s.

Автор туралы мәлімет

Хуснутдинов Дамир Хайдарович

Лауазымы: Филология ғылымдарының кандидаты, Қазан (Еділ) федералды университеті
Пошталық мекенжайы: 420008, Ресей, Татарстан Республикасы
Ұялы.тел: 79046646819
e-mail: domer1982@mail.ru

Сведения об авторе:

Хуснутдинов Дамир Хайдарович

Должность: Кандидат филологических наук, Казанский (Приволжский) федеральный университет
Почтовый адрес: 420008, Россия, Республика Татарстан
Сот.тел: 79046646819
e-mail: domer1982@mail.ru

Information about the author:

Khusnutdinov Damir Haidarovich

Position: Candidate of Philological Sciences, Kazan (Volga Region) Federal University

Mailing address: 420008, Russia, Republic of Tatarstan

Mob.phone: 79046646819

e-mail: domer1982@mail.ru